

läkkään henkilön osallisuuden vahvistaminen oikeudellisesta näkökulmasta

Anja Karvonen-Kälkäjä OTT, VT,
vanhuusoikeuden asiantuntija,
tietokirjailija

AKK-asiantuntijapalvelut
Lexly Oy

anja.karvonen-kalkaja@lexly.fi

Anja Karvonen-Kälkäjä

anja.karvonen-kalkaja@lexly.fi

- Varatuomari VT
- Oikeustieteen tohtori OTT, väitöskirja Unohtuuko vanhus?
- Laatuauditoija (SHQS)
- Valviran asiantuntija vanhuusoikeuden asioissa

Tärkeimmät työtehtävät viime aikoina

- Juridinen asiantuntija: Muistiliitto, Invalidiliitto, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Vanhustyön keskusliitto, Vanhus- ja lähimmäispalvelunliitto
- Kuntaliitto, johtava lakimies
- Aalto yliopisto, tutkija
- Verkkoineuvoja vanhus- ja vammaistyössä, Pohjois-Suomen osaamiskeskus, eKollega.

Anna Mäki-Petäjä-Leinonen
Anja Karvonen-Kälkäjä

Vanhuus- oikeuden perusteet

Ikäihmisten oikeudellisia kysymyksiä tarkastellaan tässä kirjassa kokonaisuutena ja moniammatillisesti

- sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä
- oikeuskäytäntöä ja laillisuusvalvojen ratkaisuja
- ikääntymisen ennakointia
- itsemääräämisoikeutta
- vanhuspalvelujen piiriin pääsemistä ja palvelujen toteuttamista
- vanhuksen asemaa ja oikeuksia koskevat kysymyksiä
- ammattihenkilöiden vastuukysymyksiä

Jokaisella ihmisellä on lähtökohtaisesti vapaus päättää omista asioistaan ja kokea osallisuutta

- Jokaisella ihmisellä on oikeus päättää itseään ja omaisuuttaan koskevista asioista *oman elämänkatsomuksensa sekä ajatus- ja arvomaailmansa mukaisesti*. PL 7 §
- Asiakkaan/potilaan tahtoa on kunnioitettava, hänen omaa kokemustansa on arvostettava ja hänen kanssaan on haettava yhteisymmärrystä ilman johdattelua, painostusta tai pakkoa.
- Esimerkiksi muistisairaus ja sen diagnosointi ei poista lähtökohtaisesti tätä oikeutta.

**Osallisuus ja
itseensä määräämisoikeus**
-perusperiaatteita
löytyy useista laeista
-perustuslaki
-potilaslaki
-sosiaalihuollon
asiakaslaki
-vanhuspalvelulaki
-ym.

Sote-palveluja toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan *toivomukset ja mielipide* ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakasta on *kuultava* hänen omassa asiassaan

Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

PALVELUNTARPEIDEN SELVITTÄMINEN

Vanhuspalvelulaki 15 §

- ❑ Iäkkään henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden hänen hyvinvointiaan, terveyttään, toimintakykyään ja itsenäistä suoriutumistaan tukevien palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti **yhdessä iäkkään henkilön** ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa.

Vanhuspalvelulaki 16 § Asiakassuunnitelma

- Asiakassuunnitelmassa on määriteltävä iäkkään henkilön toimintakykyä koskevan arvion perusteella, millainen *sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuus* tarvitaan hänen hyvinvointinsa, terveytensä, toimintakykynsä ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä hänen hyvän hoitonsa turvaamiseksi.
- Iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa on neuvoteltava vaihtoehtoista kokonaisuuden muodostamiseksi. *Iäkkään henkilön näkemykset vaihtoehtoista on kirjattava suunnitelmaan.*
- Asiakassuunnitelma on tarkistettava ilman aiheetonta viivytystä aina silloin, kun iäkkään henkilön toimintakyvyssä tapahtuu hänen palveluntarpeeseensa vaikuttavia olennaisia muutoksia.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 8 § (sosiaalihuollon asiakaslaki) Itsemääräämisoikeus ja osallistuminen

---

- ❑ Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.
- ❑ Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Itsemääräämisoikeus erityistilanteissa

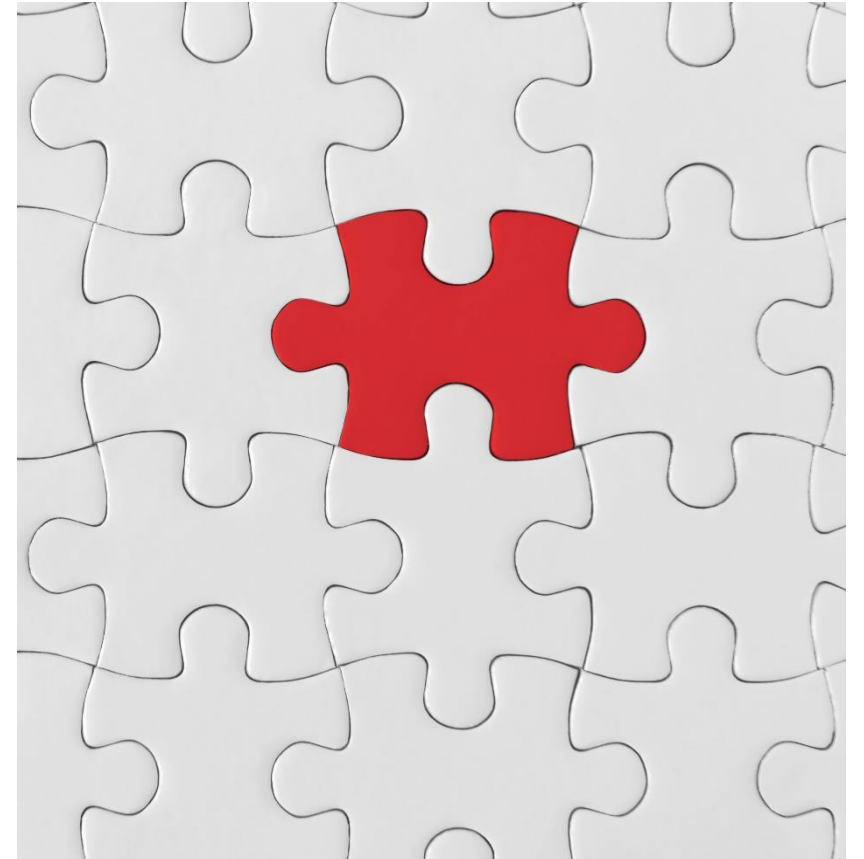
- Jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä **yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.**
- Ratkaisut tulee tehdä ns. **terveen tahdon**, hoitotahdon ja edunvalvontavaltakirjan sekä asiakkaan edun mukaisesti.

Sosiaalihuollon asiakaslaki 5 §

Asiakkaan oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista

- Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.
- Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.
- Jos sosiaalihuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä taikka asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Potilaslaki 6 § Potilaan itsemääräämisoikeus

Hoidosta sopiminen, potilaskohtaaminen

- Potilasta on hoidettava *yhteisymmärryksessä* hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.
- Jos täysi-ikäinen potilas ei mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoidostaan, potilaan *laillista edustajaa* taikka lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Jos tästä ei saada selvitystä, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää *hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena*.
- Hoitoon tulee saada potilaan laillisen edustajan taikka lähiomaisen tai muun läheisen *suostumus*. Laillisen edustajan, lähiomaisen ja muun läheisen tulee suostumusta antaessaan ottaa huomioon potilaan *aiemmin ilmaisema tahto* tai, jos hoitotahtoa ei ole ilmaistu, hänen henkilökohtainen etunsa. Jos laillinen edustaja, lähiomainen tai muu läheinen kieltää hoidon antamisen tai hoitotoimenpiteen tekemisen potilaalle, potilasta on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä suostumisesta kieltäytyvän henkilön kanssa muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Jos laillisen edustajan, lähiomaisen tai muun läheisen näkemykset hoidosta eroavat toisistaan, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena.

Paperit kuntoon oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa

Valtakirjat

Edunvalvontavaltakirja

Hoitotahto

Hoivatahto

Testamentit

Lahjat

Muut omaisuusjärjestelyt

Kun paperit on kunnossa, hoitohenkilökunta ja kaikki tietävät:

- Kuka on asiakkaan luottohenkilö, omaisten rooli myös tiedossa, vaikka he olisivat eri mieltä.
- Mikä on asiakkaan oma tahto esimerkiksi rahankäytössä, jos rahat eivät riitä ja rahanpuutteen vuoksi ei voi saada toivomiaan palveluja, vaikka rahaa olisi omalla tilillä.
- Taloudelliset vastuut on tiedossa ja määritelty.
- Toimitaan aina asiakkaan edun mukaisesti.

Henkilöä ja taloudellisia asioita koskeva oikeudellinen ennakointi

- EVV edunvalvontavaltakirja
- Hoitotahto
- Hoivatahto /elämänlaatutestatamentti
- Testamentit
- Muut oikeudelliset järjestelyt

Edunvalvontavaltakirja (EVV) on määrämuotoinen kirjallinen asiakirja tulevaisuutta varten

---

Yleinen hoiva

Omien *elämänarvojen ja näkemysten* kunnioittaminen hoidossa.

Elämänhistorian keskeiset asiat ja suhde uskontoon.

Omat ajatukset *läheisten roolista* hoidossa, kotihoidossa, teknologian käyttö yms.

Omat tärkeät paperit osaksi asiakassuunnitelmaa

- Henkilön itsensä, hänen laillisen edustajan, omaisten ja ammattihenkilöiden kanssa yhteisymmärryksessä tehty palvelutarpeen arviointi,
- kattava palvelusuunnitelma,
- hoitotahto, hoivatahto, elämänlaatutestamentti, edunvalvontavaltuus ja
- muutoksenhakukelpoiset päätökset turvaavat henkilön osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta elämän loppuun asti.